

ГОЛУБЕНКО І. І.,
аспірант кафедри цивільного права
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 341.9:330.322

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИН: ПОНЯТТЯ КАПІТАЛУ ТА ІНВЕСТИЦІЙ

Стаття присвячена аналізу нормативно-правового регулювання понять «інвестиції» та «капітал». Досліджено економічну сутність поняття «капітал». Проаналізовано юридичну літературу, законодавство України та міжнародно-правові норми.

Ключові слова: *інвестиції, капітал, власність, джерела, актив, захист, угода.*

Статья посвящена анализу нормативно-правового регулирования понятий «инвестиции» и «капитал». Рассмотрена экономическая сущность понятия «капитал». Проведён анализ юридической литературы, законодательства Украины и международно-правовых норм.

Ключевые слова: *инвестиции, капитал, собственность, источники, актив, защита, соглашение.*

The paper deals with the issue of legal regulation of definition «investment» and «capital». The economic essences of the concept of «capital» are analyzed. Different law concepts used by states to regulate this issue have been analyzed.

Key words: *investment, capital, ownership, source, asset, protection, agreement.*

Вступ. Динамічність та ефективність розвитку економіки будь-якої країни значною мірою залежать від розміру інвестицій, спрямованих на розширення існуючих виробничих потужностей, їх реконструкцію на сучасному науково-технічному рівні, створення виробництв, які випускають продукцію нової споживчої якості. Найважливіше в залученні іноземних інвестицій – це правове забезпечення всього інвестиційного процесу та гарантії захисту інвестицій, які опосередковуються через можливість вирішення інвестиційних спорів міжнародним інвестиційним арбітражем. Інвестиційна політика держави з правової точки зору являє собою створення сприятливого інвестиційного клімату для закордонних капіталовкладень, що передбачає використання національно-правового регулювання, а також міжнародно-правового регулювання на багатосторонньому та двосторонньому рівнях.

Постановка завдання. Визначення сутності та особливостей нормативно-правового регулювання поняття «інвестиції» та «капітал». Дослідження економічної та юридичної сутності даних понять.

Результати дослідження. В перекладі з англійської мови «investment» визначається як інвестування; вкладення капіталу, коштів, капіталовкладення; капітальні витрати; вкладення в цінні папери або підприємство [9]. Хоча утворилося дане слово від слова «in vest», що дослівно перекладається «в жилетку».

Поняття «інвестиція» має економічні витоки, що зумовлює доцільність дослідження даного питання з урахуванням його економічної сутності. В економічній науковій літературі містяться різного роду визначення поняття «інвестиції». В основному воно трактується як фінансові кошти, що витрачаються на будівництво нових, реконструкцію діючих підприємств, на житлове, комунальне та культурно-побутове будівництво [6, с. 107–108].

З економічної точки зору з поняттям «інвестиції» пов'язане поняття «капітал». Капітал виступає ключовою категорією, фактором виробництва. Дана категорія є предметом дослідження багатьох поколінь економістів різних шкіл. Видатний економіст Й. Шумпетер бачив капітал тільки в грошах, за які підприємець отримує потрібні йому для виробництва блага. «Ми визначаємо капітал, – зазначав він, – як суму грошей та інших платіжних засобів, які в будь-який час можуть бути надані в розпоря-

дження підприємця» [21, с. 231]. Звуження визначення капіталу тільки до грошей викликало питання здатності грошей самих по собі приносити додаткову вартість.

Представник класичної школи А. Сміт у праці «Дослідження про природу та причини багатства народів» висвітлює питання природи капіталу, його нагромадження та застосування. Він виходив з того, що капітал являє собою сукупність речей (засобів виробництва). А. Сміт намагався виявити природу запасів, дію, здійснювану нагромадженням їх у різні капітали, та наслідки різного використання цих капіталів. Автор виходить з того, що гроші – це форма руху капіталів, а сам капітал – частина вартості суспільного продукту [10, с. 268].

К. Маркс дав ґрунтовне визначення економічної категорії «капітал». Він теж виходив із грошової форми капіталу і давав йому первісне визначення самозростаючої вартості. Йдеться не про збільшення грошей, яке можна досягти в процесі обігу, а про зростання вартості, що досягається в процесі виробництва. Саме в процесі виробництва внаслідок взаємодії засобів виробництва й робочої сили створюється нова, додана, вартість, яка втілює додаткову вартість. Класична школа бачила капітал у самих речах, у засобах виробництва. К. Маркс переконливо доводить, що капітал – це не річ, а суспільні відносини, перш за все відносини власності [20, с. 103].

За визначенням німецького економіста Х.Г. Лоббеса, «інвестиції представляють собою процес витрат живої та матеріалізованої праці для створення виробничих потужностей, за допомогою яких у процесі виробництва жива праця створює більшу вартість, ніж може спожити» [33, с. 325–329]. Дж. Кейнс визначає інвестиції як «поточний приріст цінності капітального майна в результаті виробничої діяльності даного періоду» або як «ту частину прибутку за даний період, яка не була використана для споживання» [3, с. 117]. На погляд П. Массі, інвестування являє собою акт обміну задоволення сьогоденної потреби на очікуване задоволення її в майбутньому за допомогою інвестиційних благ [7, с. 27].

З точки зору юридичного змісту даного поняття являє особливий інтерес позиція відомого юриста-міжнародника Дж. Шварценбергера, який іноземними інвестиціями називає середньострокові та довгострокові кредити й позики, призначені для імпорту обладнання та послуг, а також будь-яке інше майно, включаючи «будь-які права та інтереси за кордоном, якими особа володіє прямо чи опосередковано». Власність та інвестиції, стверджує він, є синонімами, тому як таке ліберальне формулювання власності та інвестицій відповідає загальній практиці в міжнародному праві [28, с. 17].

Вчений визначає «власність» та «інвестиції», які включають в себе права та інтереси володіння та розпорядження рухомим і нерухомим майном. У роботі нігерійського юриста Е. Ноугугу йдеться, що основною формою іноземних інвестицій є прямі інвестиції. Але він дає визначення як прямих, так і портфельних інвестицій, вбачаючи відмінність між ними лише в ступені контролю над підприємствами. Прямі інвестиції тягнуть за собою всеосяжний комерційний контроль і поширені у формі «філій іноземних компаній» [25, с. 4].

У Законі України від 18.09.1991 № 1560-ХІІ (поточна редакція – від 09.11.2013) «Про інвестиційну діяльність» у статті 1 під інвестиціями визначаються всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інші види діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права інтелектуальної власності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності. Інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у формі капітальних вкладень.

Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 № 93/96-ВР (редакція діє з 11.08.2013) у статті 1 пункті 2 зазначає, що іноземні інвестиції – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Податковий кодекс України, прийнятий Верховною Радою України від 02.12.2010 № 2755-VI (Документ 2755-17, поточна редакція – від 01.05.2014, підстава 1166-18), визначає інвестиції як господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно.

У міжнародних документах не існує єдиного визначення інвестицій. За Juillard та Carreau, відсутність єдиного правового визначення пов'язано з тим, що значення терміна «інвестиції» варіюється залежно від об'єкта та мети різних інвестиційних інструментів, які його містять [23]. Множинність визначень інвестицій, таким чином, є результатом великої кількості джерел [30].

Основним джерелом міжнародного інвестиційного права є міжнародні інвестиційні угоди (МІУ). Сьогодні існує понад 2500 таких угод, переважна більшість з яких була укладена після 1990 року. Ця кількість включає майже 2400 двосторонніх інвестиційних договорів (ДІД), а також більш ніж 200 торговельних угод, що містять положення про інвестиції [26].

Особливу роль серед джерел міжнародного інвестиційного права відіграють двосторонні угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій між Урядом України та Урядами інших держав.

Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки «Про заохочення та взаємний захист інвестицій», який набув чинності 1996 року, дає таке визначення поняттю «інвестиція» – це будь-який вид інвестицій на території однієї із Сторін, що належить або контролюється, прямо або непрямо, громадянами або компаніями іншої Сторони, як от: акція, боргові зобов'язання, контракти по наданню послуг і здійсненню інвестицій. Включає: 1) матеріальну та нематеріальну власність, в тому числі такі права, як іпотека, заставне утримання, забезпечення по позиції; 2) компанію, пакет акцій або іншу участь в компанії, або участь в активах останньої; 3) вимогу стосовно грошей або вимогу відносно виконання договору, що мають економічну цінність та пов'язані з інвестицією; 4) інтелектуальну власність, що включає *inter alia* – права стосовно: літературних та художніх творів, в тому числі звукозапису, винаходів у всіх галузях людської діяльності, промислові зразки, топології інтегральних схем, секрети виробництва, «ноу-хау», конфіденційну ділову інформацію, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування; 5) будь-яке право, що надається за законом або договором, а також будь-які ліцензії та дозволи згідно із законом [11].

Даний Договір передбачає, що інвестиції можуть приймати найрізноманітніші форми. Перелік охоплює інвестиції, які належать або контролюються громадянами чи компаніями однієї Сторони за Договором на території іншої. Інвестиції можуть бути зроблені прямо або побічно, через одну або декілька дочірніх компаній, у тому числі через треті країни. Визначення надає невиключний перелік активів, претензій і прав, які виступають інвестиціями. Згідно з пунктом 2 статті 1 «кожна із Сторін зберігає за собою право відмовляти будь-якій компанії в наданні переваг по цьому Договору, якщо така компанія контролюється громадянами будь-якої третьої країни, та в тому, що стосується компанії іншої Сторони, така компанія не веде суттєву підприємницьку діяльність на території іншої Сторони або якщо вона контролюється громадянами третьої країни, з якою Сторона, що відмовила, не підтримує нормальних економічних стосунків».

Пункт 3 підтверджує, що ніяка зміна форми, в якій інвестуються або реінвестуються активи, не впливатиме на їх характер як інвестицій.

Угода між Урядом України та Урядом Республіки Албанія про сприяння та взаємний захист інвестицій, ратифікована в 2004 році, розкриває термін «інвестиція» через будь-який вид активів, зокрема, хоча не вичерпно: а) акції, цінні папери та боргові зобов'язання компаній та будь-яку іншу форму участі в компанії; б) вимоги стосовно грошей або виконання зобов'язань за контрактом, який має економічну цінність, включаючи будь-яку позику, надану з метою створення економічної цінності; в) рухоме та нерухоме майно та будь-які інші майнові права: заставні, права утримання, узурфрукти, забезпечення позик та подібні права; г) права промислової та інтелектуальної власності, до яких належать патенти, ліцензії, товарні знаки та найменування, а також технічні процеси, ноу-хау та гудвіл; г) право на здійснення економічної та комерційної діяльності, надане згідно із законодавством або за контрактом, включаючи концесії на розвідування, видобування, розвиток та експлуатацію природних ресурсів [12].

Зазначена вище двостороння угода містить стандартне визначення «інвестиції», що охоплює «всі види активів», які контролюються інвестором іншої Сторони або йому належать. Це широке осмислення «інвестицій» доповнюється приблизним переліком активів включаючи їх п'ять категорій: рухоме й нерухоме майно, частки володіння в компаніях – в тому числі як портфеля та прямих інвестицій, договірні права, інтелектуальної власності та бізнес-поступки.

Аналогічний підхід розкриття поняття «інвестиції» як «активу» міститься також у ряді угод: угоді між Україною і Республікою Австрія «Про сприяння та взаємний захист інвестицій» [13], угоді між Урядом України та Урядом Азербайджанської Республіки «Про сприяння та взаємний захист

інвестицій» [14], угоді між Урядом України та Бельгійсько-Люксембурзьким Економічним Союзом «Про взаємне заохочення та захист інвестицій» [15], угоді між Україною та Боснією і Герцеговиною «Про заохочення і взаємний захист інвестицій» [16], угоді між Урядом України та Урядом Його Величності Султана і Янг Ді-Пертуана Брунею Даруссаламу «Про сприяння та взаємний захист інвестицій» [17], угоді між Урядом України та Урядом Республіки Хорватія «Про сприяння та взаємний захист інвестицій» [18], угоді між Україною та Словацькою Республікою «Про сприяння та взаємний захист інвестицій» [19]. Загалом розуміння поняття «інвестицій» як активу (належного інвестору майна) прибутковий МІУ, основною метою яких є сприяння іноземному інвестуванню.

На підставі аналізу юридичної літератури з приводу визначення даного поняття необхідно відмітити думки науковців.

Термін «інвестиція» переважно вживається у розумінні «капітальні вкладення». Н.С. Кузнецова зазначає, що поняття «інвестиції» та «капітальні вкладення» співвідносяться як категорії загально-го й окремого: інвестиція у відтворення основних фондів і приріст матеріально-виробничих запасів здійснюється у формі капітальних вкладень [5, с. 6]. Є. Черевик вважає, що інвестиція – це капітал, нагромаджений і не використаний для споживання за певний період виробничої діяльності та знову вкладений у виробництво [19, с. 9].

У літературі під інвестиціями здебільшого розуміють вкладення фінансових і матеріально-технічних засобів з метою одержання бажаного соціально-економічного ефекту. Інвестиції поділяють на фінансові та реальні. До фінансових належать вкладення фінансових коштів для придбання акцій, облігацій та інших цінних паперів, цільові вклади, банківські депозити. До реальних – капітальні вкладення у нове будівництво, розширення, реконструкцію, технічне переозброєння й підтримання виробництва, а також вкладення коштів у створення матеріально-виробничих запасів. Дуже часто під іноземними інвестиціями мають на увазі іноземні капітали, вкладені у підприємство за кордоном.

Наприклад, Ф. Хеніус у зовнішньоторговельному словнику визначив, що «іноземні інвестиції – це інвестиції, експортовані з однієї країни і вкладені на територію іншої» [29, с. 17]. Дещо ширше трактування поняття іноземних інвестицій пропонує Н. Вознесенська [1]. Під терміном «іноземні інвестиції» вона розуміє таке надання коштів іноземним інвестором, коли обов'язковою є економічна діяльність (за участю або без участі місцевого капіталу), що зумовлює створення виробничого об'єкта, який сприяє розвитку економіки держави, підвищенню її економічного потенціалу.

Більшість багатосторонніх і двосторонніх інвестиційних і торгових угод включають широке визначення інвестицій. Вони зазвичай посилаються на «всякого роду активи», а потім ілюструють їх, але це як правило. Проте є деякі угоди, які забезпечують різний підхід до визначення інвестицій, викладаючи широкий, але вичерпний перелік економічної діяльності [27].

Своєрідно трактується поняття «інвестиції» у Договорі до Енергетичної Хартії. «Інвестиції» визначаються як «капіталовкладення», згідно зі ст. 1 (6) – «усі види активів» [8]. У широкому сенсі цього слова дане поняття включає речову та нематеріальну власність, а також будь-які майнові права, вимоги за грошовими коштами і право вимоги виконання зобов'язань за контрактом, доходи, які включають в себе прибуток, дивіденди, відсотки, доходи від приросту капітальної вартості, а також будь-яке право, надане згідно з законом або за контрактом або в силу будь-яких ліцензій та дозволів. Включення прав за контрактом у правову категорію «інвестиції» пояснюється тим, що Договір до Енергетичної Хартії дотримується того концептуального підходу в міжнародному інвестиційному праві, згідно з яким контракти розглядаються як поняття власності, як актив або вартість, а не як джерело зобов'язання.

Північноамериканська Угода про зону вільної торгівлі (НАФТА) у статті 1139 передбачає широкий перелік підприємницької діяльності, пов'язаної з вичерпним переліком активів, з конкретними винятками. Інвестиції в рамках НАФТА включають: прями іноземні інвестиції, портфельні інвестиції (емісійні цінні папери), партнерство та інші інтереси, матеріальне і нематеріальне майно, придбане в очікуванні економічної вигоди. Боргові цінні папери підприємства у разі, якщо підприємство є афілійованою особою інвестора або первинний строк погашення боргового цінного папера не менший ніж три роки, за виключенням боргових цінних паперів, незалежно від строку погашення, державного підприємства; позика підприємству в разі, якщо підприємство є афілійованою особою інвестора або первинний строк погашення позики не менший ніж три роки, за виключенням позики, незалежно від строку погашення, державному підприємству; право щодо підприємства, яке дозволяє його власнику брати участь у розподілі доходів підприємства; право щодо підприємства, яке дозволяє його власнику

брати участь у розподілі активів підприємства під час його ліквідації. Права, що виникають із вкладення капіталу або інших ресурсів на території Договірної сторони в господарську діяльність на такій території, зокрема: на підставі контрактів, що передбачають перебування майна інвестора на території договірної сторони, включаючи пусконаладжувальні, будівельні або концесійні контракти, а також контракти, де винагорода суттєво залежить від виробництва, доходу або прибутків підприємства [24].

НАФТА доповнює вичерпний перелік категорій інвестицій із негативним визначенням, встановлюючи окремі види, які не повинні розглядатися як інвестиції, наприклад грошових вимог, що випливають виключно з комерційних контрактів на продаж товарів або послуг.

Конференція Організації Об'єднаних Націй з Торгівлі та Розвитку у випуску, присвяченому проблематиці міжнародних інвестиційних угод № 2 дає визначення основних термінів: інвестицій та інвестора [32]. Застосування статті 25 (1) Конвенції «Про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами» 1965 р. (далі – Конвенція) МЦВІС. Складність виникає з того факту, що багато арбітражних установ засновані як ВІТ з відкритого складу визначення «інвестиції» та є в той же час на розгляді Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів, заснованого відповідно до Конвенції МЦВІС. Останній також використовує термін «інвестиції», при цьому, однак, в його визначенні. У статті 25 (1) Конвенції МЦВІС стосовно МЦВІС юрисдикції зазначається: «До компетенції Центру належить вирішення правових спорів, що виникають безпосередньо з відносин, пов'язаних з інвестиціями, між Договірною державою (або будь-яким уповноваженим органом Договірної держави, про який повідомлено Договірною державою Центру) та особою іншої Договірної держави, при умові наявності письмової згоди учасників спору про передачу такого спору для вирішення Центру. Сторони, що досягли такої згоди, не вправі відмовитися від неї в односторонньому порядку» [4].

В пункті 27 Доповіді Ради директорів Світового банку щодо Конвенції наголошується, що ніякої спроби не було зроблено, щоб визначити термін «інвестиція», оскільки існує важлива вимога наявності згоди сторін, і механізм, через який договірні держави зможуть передбачити заздалегідь відомі, якщо вони того побажають, категорії спорів, які вони хотіли б або не хотіли б передавати на розгляд Центру (стаття 25 (4) Конвенції).

Як приклад, у справі *Biwater Gauff (Tanzania) Ltd. v. United Republic of Tanzania* наголошується, що термін «інвестиція» було навмисно залишено невизначеним, очікуючи, що це визначення може бути предметом угоди між договірними державами. Враховуючи той факт, що Конвенція не була підготовлена з викладенням точної та об'єктивної дефініції «інвестиції», сумнівним є те, що арбітражні суди, які розглядають індивідуальні спори, повинні ввести таку дефініцію, яка застосовувалася би до всіх справ й у всіх випадках [22].

Висновки. Концепція поняття іноземних інвестицій змінюється з часом, як і характер міжнародних економічних відносин. Розвиток видів активів, які можуть бути предметом захисту у відповідності з міжнародними інвестиційними угодами значно розширився з середини дев'ятнадцятого століття. До того часу транскордонні потоки капіталу звичайно приймали форму кредитування європейських інвесторів до позичальників у інших європейських держав. Прямі іноземні капіталовкладення (Foreign direct investment (FDI)) не були як такою основною формою міжнародних інвестицій. Швидше за все, іноземна власність у країні часто приймала форму матеріального майна і фінансових інтересів у інвестиціях.

Міжнародне приватне право таким чином зацікавлене в основному захистити таке майно від арешту й права кредиторів збирати борги. Деякі країни уклали договори, які захищали іноземну власність, товари та судна від експропріації.

Поняття інвестицій повинно бути розроблене таким чином, щоб оцінити, чи є даний актив (чи угода) інвестиційним або є іншим видом комерційної угоди. Ці критерії повинні бути покладені в основу тексту договору, які згодом можуть бути інтерпретовані в кожному конкретному випадку на індивідуальному рівні та зможуть стати основою арбітражного рішення. Якщо ясно, що міжнародна інвестиційна угода (МІУ), про яку йде мова, встановлює ліміти щодо того, що може розглядатися в якості інвестицій у рамках умов договору, суд повинен поважати такі обмеження. Таким чином у процесі переговорів важливо поставити чіткий перелік інвестицій для взаємно узгоджених меж їх захисту в рамках МІУ.

Триваюче домінування широкого розуміння інвестицій, в основі якого лежить поняття активів, викликає ризик можливості того, що угоди, які не мали на меті бути інвестиційними трактуються інвестиційними в результаті широкого характеру визначення поняття інвестицій. Багато МІУ міс-

тять широкий перелік основних активів включаючи визначення «вимоги за грошовими коштами і претензій за контрактом, що має фінансову цінність». Ці категорії можуть бути прийнятними, якщо припускати, що термін «інвестиції» стосується навіть звичайних комерційних операцій, коли тільки останні є спеціально виключеними. У світлі таких загальних положень існує небезпека поступового розширення арбітражними судами видів договірних вимог, які можуть розглядатися як активи та знаходяться під захистом в широкому визначенні інвестицій.

Через ризик надмірних інтерпретацій того, що являють собою інвестиції, є необхідність вводу різних обмежень на широкий підхід. У першу чергу, певні активи можуть бути виключені із визначення. Наприклад, портфель акцій може бути виключений з визначення. Однією з причин цього, можливо є те що ризик участі у деяких портфельних інвестиціях для інвестора не буде вище, ніж участь в прямому інвестуванні, оскільки зазвичай перші інвестиції можуть бути виведені з країни перебування більш легше, ніж останні. Інший підхід може обмежитися захистом тільки прямих інвестицій або інвестицій в локально створене підприємство, тим самим підкреслюючи, що тільки на основі вкладу, передачі фінансів та управлінського контролю над інвестиціями буде достатньо, щоб отримати захист, враховуючи велику кількість ресурсів і ризик того, що це тягне за собою для інвестора.

В останні роки використання суворо визначеного закритого списку захищених активів стало популярним на практиці. Це дозволяє гарантувати те, що широке коло інтересів буде захищеним, але з чітким набором визначальних характеристик дозволяє більш ясно проводити розмежування між закритими та відкритими активами та операціями.

Додатковою вимогою є те, що тільки інвестиціям, зробленим згідно з законодавством приймаючої країни може бути надано захист. Інвестиції, які не дотримуються законодавства приймаючої країни, втраять захист, оскільки вони не підпадають під захист інвестицій через їх незаконність.

Також можна включити об'єктивні критерії для визначення інвестицій, на які буде поширюватися дія угоди, на основі вкладу капіталу, інвестиційних ризиків, тривалості внеску в розвиток. Нарешті – необхідність врахування проблеми, створеної обігом захисту прав інтелектуальної власності (ПІВ) в якості інвестицій. Захист прав інтелектуальної власності, які не захищені відповідно до внутрішнього законодавства держави, може призвести до надмірних обмежень свободи дій регулюючих органів у боротьбі за захист таких прав в контексті необхідності передачі технологій та навичок у рамках політики розвитку. Більш цілеспрямований і обмежений захист може знадобитися через більш конкретне визначення охорони інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Вознесенская Н. Иностранные инвестиции и смешанные предприятия в странах Африки. – М.: Норма, 1975. – 271 с.
2. Закон Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Його Величності Султана і Янг Ді-Пертуана Брунею [...] від 04.04.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3599-15>.
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. – М., 1978. – С. 117.
4. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 18.05.1965.
5. Кузнецова Н. Подрядные договоры в инвестиционной деятельности и строительстве. – К.: Наук. думка, 1993. – С. 6.
6. Лопатников Л. И. Краткий экономико-математический словарь. – М., 1979. – С. 107–108.
7. Массе П. Критерии и методы оптимального определения капиталовложений. – М., 1971. – С. 27.
8. Міжнародний документ Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї. Протокол до Енергетичної Хартії з питань [...] ООН; Договір, від 17.12.1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_056/page.
9. Словник АВВУ Lingvo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk/Translate/en-uk/investment>.
10. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит // Антология экономической классики : в 2-х т. – М.: Эконов, 1991. – Т. 1. – С. 268.
11. Угода між Україною та Сполученими Штатами Америки про заохочення та взаємний захист інвестицій від 04.03.1994 Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/840_419].

12. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Албанія про сприяння та взаємний захист інвестицій від 25.10.2002 Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/008_004].
13. Угода між Україною і Республікою Австрія про сприяння та взаємний захист інвестицій від 08.11.1996 Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/040_721].
14. Угода між Урядом України та Урядом Азербайджанської Республіки про сприяння та взаємний захист інвестицій від 24.03.1997 Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/031_017].
15. Угода між Урядом України та Бельгійсько-Люксембурзьким Економічним Союзом про взаємне заохочення і захист інвестицій від 20.05.1996 Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_691].
16. Угода між Україною та Боснією і Герцеговиною про заохочення і взаємний захист інвестицій від 13.03.2002 Електронний ресурс. Режим доступу: [<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.78.0>].
17. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Хорватія про сприяння та взаємний захист інвестицій від 15.12.1997 Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/191_004].
18. Угода між Україною та Словацькою Республікою про сприяння та взаємний захист інвестицій від 26.02.2007 Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/703_072].
19. Черевик Е. Инвестиционный процесс в развивающихся странах. – М.: Инфра-М, 1995. – С. 9.
20. Чухно А. А. Економічна теорія: [у 2-х т.] / А. А. Чухно. – К.: ДННУ АФУ, 2010. – Т. 2. – (628 с.) – С. 103.
21. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – С. 231.
22. Biwater Gauff (Tanzania) Ltd. v. United Republic of Tanzania, рішення у справі ICSID № ARB/05/22, параграфи 312-313.
23. D. Carreau, P. Juillard, Droit international economique [3-e edition, Dallos, Paris, 2007], 403 : La difficulte que l'on rencontre, lorsque l'on veut proposer une definition de l'investissement international, vient de la multiplicite des conceptions, en cette matiere – cette multiplicite des conceptions, en definitive, ne refletant que la proliferation des sources.
24. North American Free Trade Agreement Електронний ресурс. Режим доступу: [<http://www.sice.oas.org/trade/nafta/chap-112.asp>].
25. Nwougugu E. The legal Problems of Foreign Investment in Developing Countries. Manchester, 1965. P. 4.
26. Recent Developments in International Investment Agreements, 2, UNCTAD/WEB/ITE/IIT/2005/1 (2007 – June 2008) // Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.unctad.org/en/docs/webdiaeia20081_en.pdf.
27. Rubins uses three categories of International Investment Agreements in order to organise the different approaches to defining investment: those which contain an «illustrative list of elements» (broad definition, most BITs), an «exhaustive list» (NAFTA) or a «hybrid list» (US-Singapore FTA for instance). See N. Rubins, «The Notion of 'Investment' in International Investment Arbitration" in N. Horn, 5. Kroll (eds), Arbitrating Foreign Investment Disputes (Kluwer Law International, The Hague, 2004).
28. Schwarzenberger G. Foreign investments and International Law. L., 1959. P.17.
29. Schwarzenberger G. Foreign Investments and International Law. – L., 1969. – P. 17.
30. See also Ph. Khan, «Les investissements internationaux, nouvelles donnees: vers un droit transnational de l'investissement», in Ph. Kahn, Th. Walde (eds.), New Aspects of International Investment Law (Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston 2007) 17-19. See also Id., «l'extension de la notion d'investissement» in J. Bourrinet (ed.), Les investissements francais dans le tiers-monde (Economica, Paris, 1984).
31. United Nations Conference on trade and development scope and definition UNCTAD Series on Issues in International Investment Agreements II UNITED NATIONS New York and Geneva, 2011 UNCTAD/DIAE/IA/2010/2 UNITED NATIONS PUBLICATION Sales No. 11.II.D.9 ISBN 978-92-1-112815-4
32. Wissenschaftliche Zeitschrift der Universität Rostocks. Gesellschaftswissenschaftliche Reihe. Jahrgang. 22. 1973. 4 Hef. – S. 325–329.

